

Politikai
röpiratok.

140.

140

1230

A

KÖZÖS ÜGYEK KÉRDÉSE

KÖZGAZDASÁGI SZEMPONTBÓL.

IRTA

✓
WENINGER VINCZE.

KIADJA

SZATHMÁRI KÁROLY.

7.

Különlenyomat a „Magyarország Anyagi Érdekei“ című nemzetgazdasági hetilapból.

PEST, 1867.

ELSŐ MAGYAR EGYESÜLETI KÖNYVNYOMDA (FANDA ÉS TÁRSAI)

3 koronásárta 10 sz.

KÖZÖS ÜGYEK KÉRDÉSE

KÖZÖS ÜGYEK KÉRDÉSE

WILHELM VON SALICHI GÉZA

BEATIMARI KARDY

PEST, 1887

ELŐSZÓ.

Hogy az austriai birodalom nem fog másként kimenekülni tenger bajából, mint ha a fejedelem Magyarországot tökéletesen megnyugtatja; — s hogy Magyarországot nem nyugtathatja meg máskint, mint ha alkotmányos szabadságát, önkormányzatát visszaadja :

állhatatosan hittük és valljuk ma is.

Ennek megtörténe, szerintünk — csak idő kérdése

S minél közelebb hisszük ez időt, annál nagyobb súlylyal lép előtérbe a kérdés: miként fogjuk rendezni ügyeinket miként különösen azokat, melyeket az újabb korban a „közös ügyek“ nevezete alatt szoktak emlegetni.

E kérdés közgazdasági oldalát, helyes felfogással, éles belátással világítják meg azon czikkek, melyeket „**Magyarország Anyagi Érdekei**“ czimü lapomban, legjelesebb nemzetgazdasági iróink egyike Weninger Vincze ur oly alapossággal fejtegetett, hogy azok a közfigyelmet a legnagyobb mértékben magokra vonták.

Ezen általános érdekeltég, s több felől jött felhivások folytán, bocsátom azokat újból közre a jelen füzetben; ohajtva, hogy e nagy fontosságu tárgyban nyilvánított nézetei a sok gyakorlati ismerettel bíró jeles szakfértüinak, minél szélesebb körben és minél higgadttabban vétessenek fontolóra.

Pest, január elején 1867.

SZATHMÁRI KÁROLY.

FLOSONO.

Illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

UNIVERSITY LIBRARY

A lefolyt éveken át követett osztrák politika oda vitte a dolgot, hogy a bizalom a birodalom regenerációjához, a népességnek minden rétegében a fagypontra jutott. Ugy tartom, hogy ezen eszme leginkább azon körből indult ki, mely még kevéssel ezelőtt azt akará bizonyíthatni, miszerint ezen birodalom kimeríthetlen forrásokkal bir arra nézve, nemcsak önállóságát fentartani, hanem hogy még a legczélszerűtlenebb belpolitika daczára is képes kedvező eredménnyel üzni merész külpolitikát.

A birodalom megrendített és veszélyeztetett állásában kerülnek tárgyalás alá a belső átalakulás nagy feladatai.

Mig a birodalom népességének egy nagy része, a lefolyt események nyomása alatt elcsügged, más része pedig a kormány kalmárkodó eljárása miatt minden bizalmát az átalakítás lehetőségéhez elveszté, még van egy harmadik rész is, mely ha a jogfolytonosság a kormány részéről elismertetik és ha alkotmányunk reaktiváltatik — az ország jövőjét, önállóságát biztosítva véli.

Megvallom, hogy ezen pártok egyikének sem osztom nézetét.

A nehézségek — igénytelen nézetem szerint — akkor fognak mutatkozni, midőn a részletek kidolgozásához kellend fogni.

Elveket felállítani könnyebb, mint ezeket az államélet minden üterébe bevezetni. Van sok dolog, a mely távolról igen jól veszi ki magát, közelebről megtekintve pedig minden illúsiót megszüntet.

Uj elvont elvek, átültetve a gyakorlati életbe, az ellentett érdekek miatt többnyire collisiókat is idéznek elő. Ha a reaktiválandó alkotmány, a fenforgó egyezkedési kérdésekre nézve, egy minden részletben meghatározott formával birna, ugy valóban nem volna okunk a fentebb kifejezett aggodalomra. Azonban azt látjuk, hogy számos oly kérdés jövend szőnyegre, a hol az ellentétes érdekek, és ha ez nem, legalább ellentétes nézetek csak egyesség útján lesznek kiegyenlíthetők, és hogy az ország nyugalma, jövője, épen a részletekre vonatkozó egyesség módjától van feltételezve.

Ha az elintézendő tárgyakon végig tekintünk, azt

látjuk, hogy azok nagyobbára közgazdasági ügyeinkre is vonatkoznak, és nemesak jogpolitikai jellemmel bírnak.

E nézetből indulva ki, fogtam a következő czikkek irásához, a melyekben közgazdasági szempontból tárgyalom azt, a mit közös ügynek nevezett el a diplomatai nyelv.

Még azáltal nem lesz bajainkon segítve, ha a közös ügyek létét tagadjuk; époly kevéssé, mint ha egy lelketlen kormányrendszer következményeire mutatva, sanyaru helyzetünkön panaszkodunk.

A simplex negatió által nincs még megmutatva, hogy miben érintkeznek és miben ellenkeznek érdekeink az örökös tartományok érdekével.

Az, ki egyezkedésről szól, mindannak elemzéséhez fogjon, a mi ezen actushoz csatolva van. Mi tagadás, az egyezkedés által terhek háromlanak az országra, a melyeket viselni törvényeink nem köteleznek. Mi tagadás, viszonyaink rendezésére az örökös tartományok viszonyai sok tekintetben befolyással lesznek és viszont. Ezen tényezőkkel számolni, — kényszerülve vagyunk.

A ki mindezt ignorálni akarná, semmikép sem egyszerűsíti vagy könnyíti a feladatot. A dolognak szemébe kell nézni, mert csak úgy jutunk nézeteink határozott megállapodásához.

A közgazdasági érdekből származott átalakulási szükségletnek törvényes formát adni, mely úgy a nemzet érdekét mint az ország függetlenségét biztosítsa: — hazánk statusférfiainak feladata.

I.

A birodalmi haderő.

A *pragmatica sanction*ak kétségbe nem vont folyománya: hogy a birodalom két része, az egész birodalom védelméhez járulni tartozik. A haderő szervezete három szempontból bírálendő meg, u. m. a) politikai, b) hadtani és c) közgazdasági tekintetekből.

A hadügy politikai oldala, a nemzet azon sarkalatos jogát érinti, mely szerint törvényhozás útján megállapíthatja mindazt a mi ezen ügyre vonatkozik, és a mennyiben egy vagy más rendelkezési jogot az alkotmány a fejedelmnek nem reservált.

A törvényhozás ezen jogát csak akkor használandja

az ország előnyére, ha a hadszervezetet helyes hadtani és közgazdasági alapra fekteti.

A birodalom területe, politikai helyzete, viszonya a külhatalmasságokhoz, mind számba veendő, midőn a hadszervezet megállapításához látunk.

Közgazdasági érdek: hogy a lehető legnagyobb véd-erő, a lehető legkevesebb áldozattal és költséggel létesíthessék.

Hazánk, területéhez képest csekély népességgel bír; nekünk nagy szükségünk van a munkaerőre; mi nem nélkülözhetjük a munkaképes férfikart.

Hazánk népessége elszegényedett; nincs felesleges pénzünk. E két oknál fogva feltétlenül szükséges, hogy az ország hadszervezete ne vonjon el több embert a munkától, mint a mennyit a véderő okvetlenül igényel és hogy a hon maradt munkálkodó népességet ne terheljék több adóval a haderő fentartásának költségei, mint a mennyi okvetlenül szükséges.

A haderő szervezeténél az igazságosságnak is érvényre kell jutni, ne hogy egy vagy más osztály viselje a teher, hanem kivétel nélkül mindenki egyaránt hadköteles legyen.

Ezen feltételeknek csak a honvédszer felel meg.

A honvédszer mellett, a legény nem tölti életének nagy részét a hadseregben, nem idegenítettik el polgári hivatásától.

A honvédszer előnyeit a lefolyt háboru igazolja. Az éjszak-amerikai államokban viselt harczi bebizonyította, hogy nagy hadi eredmények eléréséhez nem szükséges az európai nagy hadseregek szervezete, a melyek békeidőben koldussá teszik a népet. Ugyanezt láttuk itthon 1848-ban.

Jelenleg az összes európai államok, állandó hadseregekben, békeidőben három millió embert tartanak fegyver alatt, 1200 millió ezüst forint évi költséggel! Számítsunk ehhez még évi 400 millió forint értékű veszteséget munkaerőben, és látjuk, mily roppant közgazdasági kárt okoz a népeknek a nagy állandó hadseregek tartása. Történik pedig e nagy költség, ferde kormányrendszerek fentartására, miáltal azután a nagy állam-

adósságok származnak! És így a fegyverben lévő nép, saját jóllétének megromlására szolgál eszközü.

Egy ily hadrendszert Ausztria elszegényedett népei nem viselhetnek el; nemcsak Magyarország, hanem még a népesebb örökös tartományok sem kívánhatják ily rendszer fentartását, melyet az események is ki nem elégítőnek bizonyítottak, miután most nagy had-tömegek által rövid idő alatt döntetik el a kérdés.

Ausztriának az agressiv külpolitikáról le kell mondani. Le kell mondani azon szokásáról, mely minden alkotmányellenes kormányt a népek ellen védeni és elősegíteni feladatának tekintett.

Csak népeinek „megelégedésére“ fektetheti létét a birodalom; a kielégített népek mind akarni, mind tudni fogják a birodalom határait megvédeni. A legnagyobb haderő a nemzetek honszeretetében fekszik, mely a hazának, családi és társadalmi boldogságának megvédésére a legnagyobb áldozatokra kész.

Lássuk már most, hogy mily összeköttetésben van a hadszervezetet illetőleg Magyarország érdeke az örökös tartományok érdekével?

A *pragmatica sanctio* kötelezi a birodalom két részét a kölcsönös védelemre. Az igazságosság azt hozza magával, hogy ezen kölcsönös védelemre szolgáló kötelezettség, arányosan terhelje a birodalom két részét, hogy a közös feladat eléréséhez mindkét rész arányosan járuljon.

Ezt csak úgy lehet elérni, ha a birodalom két részében egyenlő hadszervezet van. Ha nálunk a honvédszer, tul a Lajthán pedig az állandó hadsereg képezendik a védrendszert, nem lesz arányos teher a népeken. Ha itt 3—4 évi szolgálatidő, tul a Lajthán pedig 10 évi szolgálatidő leendő; ha itt a nagy mozgósítást megengedő honvédszer volna, tul a Lajthán pedig a csekélyebb haderőt szolgáltató rendes katonaság rendszere: nagyon egyenlőtlenül áldoznánk a munkaerőt a közvédelemre, és mig mi az örökös tartományok határainak védelméhez nagy erővel járulhatnánk, ők a mi keleti határaink védelmére nem szolgáltatathatnák azon erőt, a melyre az arányosság jogánál fogva kötelezve vannak.

A védelmi szövetségnek nincs értelme, ha a védelemhez a szövetségesek nem járulnak megfelelő arányban.

Ezen érdeknél fogva a hadszervezetet a birodalom két részében egy alapra, egy elvre kell fektetni.

De ezen rendszerazonosságból semmiképen sem következik az, hogy az ország a hadszervezet megállapításának jogáról lemondjon, valamely az ország képviseletén és törvényhozásán kívül levő közeg részére.

Azonban itt egy más fontos kérdés merül fel.

A honvédszervezet, minden — koránál fogva hadköteles — ifjut, habár csak rövid időre, fegyver alá rendel, és nem szorítkozik egy meghatározott szárra, a melyet évenként változtatni lehetne. A korosztálybeliek száma határozza meg évenként a fegyver alá bocsájtandó ifjak számát. Mint lehetend ezen a honvédelmi rendszerben rejő sajátságot az ujonczok számának évenkénti megszavazási jogával egyesíteni?

Ugy tartom, hogy ezen hadkiegészítési rendszernél a képviselet alkotmányos jogát más alakba kellend öltetni, mely szerint az országgyűlés évenként alkossa azon törvényt, a melynek erejénél fogva a következő korosztálybeliek fegyver alá rendeltetnek. Egy ily hadkiegészítési törvény a budget előterjesztésének alkalmával volna az országgyűlés elé hozandó.

A mit az államháztartási takarékoság kíván, az befoglaltatiktörvényeinkben, a mennyiben azok a magyar katonaságot az országban rendelik tartatni, mi által a mostani nagy elszállásolási és szállítási költségek csökkenteni fognak.

A hivatalos kimutatások szerint (Statist. Jahrb. der oest. Mon.) 1864-ben a hadkiegészítés alkalmával az öt korosztályba összesen 890,369 ember tartozott, ebből esik a magyarkorona tartományaira 304,731, a melynek mintegy 43% jut az első korosztályra, tehát mintegy 130,000 ember. Ebből sok elesik mint katonamentes polgári állásánál fogva, mások pedig felszabadultak az ismeretes „untauglich“ czim alatt. Ugyanazon hivatalos kimutatások szerint az „untauglich“ czim alatt a magyar korona területén 79,362 egyén szabadult fel és így egyedül csak testi hiányok miatt mintegy 26% lett felmentve; az összes birodalomban pedig 30%-nál több. Hogy mennyi

visszaélés történt e tekintetben, az nyilvános titok, valamint az is, hogy a vétkezés. a szegényebb néposztály rovására történt

A fentebbi adatokból kitűnik, hogy jelenleg mintegy 130 ezerre rug azok száma, a kik az első korosztályba tartoznak és az évenkénti hadkiegészítés alkalmával jelentkezni tartoznak. Ezen szám az egész birodalomra nézve mintegy 391,000.

Jelenleg a tíz évi szolgálatidő mellett, évenként közel 32,000 embert szolgáltatott a magyar korona területe — az összes hadkiegészítésnek mintegy 40%-át.

Ha a honvérendszer szerint a birodalmi fegyverben levő véderő 200,000 emberre terjed, és 3 évi szolgálat idő vétetik alapul, egy-egy évre mintegy 70,000 ember esik, míg ha a szolgálat ideje 2 évre tétetik, a kiegészítés 100,000 embert igényel.

A három évi szolgálatidő után, a legény 30-ik korévig az első honvédsereghez tartoznék, azontul a második honvéd sereghez.

Ha pedig a kiindulási pont az illető korosztály létszáma, és figyelembe vesszük még azt, hogy a korosztálybeliek mintegy 9°-a nem üti meg a törvényes mértéket: látni, hogy mintegy 40%-a a hadköteleseknek elmaradt, miáltal a kivétel nélküli kötelezettség elve szerint mintegy 200,000 ifju lépne évenként fegyver alá, a mely két évi szolgálatidő mellett 400,000 embere emelné a fegyver alatt lévő iskolázó hadsereg létszámát, a melyből a képesebb és begyakorolt legénység idő előtt is hazabocsájtható volna.

A közzgazdasági érdek tehát abban öszpontosul, hogy a honvédelem a lehető legkevesebb munkavesztéssel és költséggel létesíttessék, a mely a birodalom két részében. az igazságosság elvénél fogva egyenlő hadrendszert kíván.

Ezen feladat áll a haditudományokban szakavatott férfiak előtt. Hogy mint volna lehetséges ezt elérni? arra javaslatot a hadügyekben szakavatottak készítsenek, mert ezen kérdés első sorban hadtudományi, a második sorban közzgazdasági, és csak harmadik sorban politikai kérdés, — miután Magyarország irányában az e feletti elhatározásnak joga kétségbe nem vonható.

A kir. leiratnak erre vonatkozó tételétén így magya-

rázom; annak alkotmányos jogainknál fogva, a hadügyi institutió javítása és az állam háztartás érdekében más értelmet adni nem lehet.

A kir. leiratban említett „azonos elvek és egynemű eljárás a hadkiegészítés kérdésében“ csak úgy létesülhet, ha a kormány közegek által készített javaslat, sanctiónálás végett a birodalom két képviselő testülete elé, bocsájtatik. Az erre vonatkozó javaslat a magyar honvédelmi miniszterium közbenjárásával készülhet. A mennyiben a 15-ös bizottság erre vonatkozó nyilatkozata ezt lehetővé teszi, ezen kérdésnek megoldása a közgazdasági érdeknek figyelembe vételével, nem akad oly nehézségekre a melyek legyőzhetlenek volnának. A jobb és czélszerűbb szervezet bizonyára nem fog bármí viselkedegnél fogva ellenzésre találhatni, mert elvégre is az ész szava fog irányt adni.

Hogy mi módon lesznek elintézendők a hadügyet érdeklő kérdések? az a közgazdasági érdek keretén kívül esik, erre nézve a fenálló és alkotandó új törvények lesznek irányadók.

Minden vesztegetés munkaerőben most bűn, mert közgazdasági viszonyaink javulásának egyedüli alapja a munka. Ha a gondviselés e hon minden fiának kétszeres erőt adna is, — valóban nem volna feleslegünk. A nemzet szegény, gyarapodását minden módon elő kell segíteni. A nem igényelt haderő tartásával oly teher háromlik a népre, a melyet jobb volna gyűjteni és gyümölcsöztetni béke idején a végre, hogy szükség idején a háboru terheit könnyebben viselhesse a népesség.

Ha a népnevelés javításáról a kormány és a községek gondoskodni fognak: a fegyver alá állított közlegény gyorsabban fog begyakoroltathatni a fegyver használatába és a katonai szolgálatba. Ha a hadikötelezettség csak rövidebb időre fogja elvonni az embert polgári hivatásától, nem fog attól senki sem idegenkedni, sőt mondhatni, hogy a katonai gyakorlat a nemzetet edzeni, az ifjuság testi erejét kifejteni fogja, és férfias magaviseletet szül, a mi a jellem fejlődésére csak kedvezőleg hathat.

A honvédrendszernek elfogadása által magától következik, hogy a sereg fegyverben levő része a királ rendelkezése alatt áll, az országos törvények értelmében, a tartalék sereg mozgósítása azonban egyedül csak az

országgyűlés bégegyezésével történhetik. A tartaléksereg, a tulajdonképeni honvédsereg szervezete, a magyar honvédelmi ministerium hatásköréhez tartozik, mely az időszakonkénti hadgyakorlatokról, a honvédsereg fegyverzéséről s a t. gondoskodik. Ugyan a magyar honvédelmi ministerium parancsnoksága alá tartozik az országban lévő rendes katonaság, a melynek élelmezése, ellátása s a t. szintén a magyar ministerium köréhez tartozik. A honvédelmi minister, tagja ö felsége haditanácsának, mely a hadsereg szervezetére nézve az előterjesztéseket teszi.

II

A pénzügyi kérdés.

A birodalom regeneratiója egy oly deficitnélküli budget létrehozásától függ, a melynek tételei a népesség anyagi és szellemi állapotának javulását megengedik. — Oly combinatio, mely ezen feltételnek nem tesz eleget — tarthatatlan.

Az 1866-ra vonatkozó budget 40 millió deficitet mutatott. Ezen budget tételeit a volt hadjárat tetemesen módosítá, mert egy részről a kiadások növekedtek, más részről az adóképesség apadásával a rendes jövedelem csökkent; tehát kétszeresen kedvezőtlen hatás.

Mindenki tudja, hogy jelenleg a folyó kiadások a papirpénznek gyártása által fedeztetnek, miután a rendes évi bevétel nem volt elegendő, és a szokásos államhitelegyi operatiók nem sikerűtek.

De minél inkább szaporittatik az állampapirpénz, annál inkább növekednek az államháztartás költségei és annál mélyebbre sülyed az állam hitele. Egy ily rendszer az államgazdaságban nem vezethet másra — mint teljes bukásra. Ezen veszélyes menetnek csak rendezett budget vethet véget.

A budgetből a deficitet három módon lehet eliminálni;

- a) a kiadások apasztása,
- b) a bevételek emelése, és

c) az a) és b) módok részbeni egyesítése által.

A kiadások lejjebb szállítása, okszerűleg csak úgy lehetséges, ha alatta az államélet céljainak elérése nem gátoltatik. Az osztrák budget több oly tételt tartalmaz, a mely inkább emelést mint lejjebb szállítást igényel. Így

például azon tételek, a melyek az oktatásügyre, az igazságügyre, s a nemzetgazdasági fejlődés mindennemű eszközeire vonatkoznak — emelést várnak.

A birodalom helyzete által a véderő nagysága is meg van határozva, és a véderő szervezete, kell, hogy teljes biztosítékot nyújtson kül megtámadások ellen. — Ezt szem előtt tartva, mondhatni, hogy a hadügy költségei leszállíthatók ugyan, de nem oly mértékben é nem az első években — mint némelyek gondolják. A hadrendszernek a l a p o s javítása költséggel jár. A fegyverzet, az összes felszerelés, költséges dolog. A tisztet jobban kellend fizetni, hogy oly egyének is válaszszak-e pályát, a kik nem csak czifraságot (a b o n t o n kedvéért) találnak a katonaságban. A tisztnek lehetővé kell tenni, magát szakában kimivelni. Ezen beruházási költség meg lesz. Azért is úgy tartom, 80 millió frt évi költséget még a honvédrendszer is okoz.

Némi irányadóul szolgál Poroszországnak hadügyi költsége, miután ott is a honvédrendszer van elfogadva. A szolgálat :

- a) 3 évig az állandó seregben
- b) 4 évig a tartalékban
- c) 9 évig a Landwehrben, azontul még
- d) szükség esetében 50-ik korévig a népfelkeléssel.

Poroszország a lefolyt években, midőn még 18½ millió lakóssal birt, évenként 38 millió tallért, vagyis 57 millió ezüstforintot költött a hadügyre, esik tehát egy-egy lakosra 3 frt költség, — a mi aránylag több azon összegnél, (1865-ben körülbelül 90 millió frt volt Ausztriában), mely nálunk a hadügynél előfordul.

Mellékesen legyen felemlítve, hogy Poroszország e tekintetben többet tehetett, mert ott a jövedelemnek csak 11%-a megyen évenként az államadóságra, míg Ausztriában 33%-nál több!

De tegyük fel, hogy a hadügyi szükséglet 60—70 millióra reducáltatnék — még mindig 10—20 millió deficit mutatkoznék az 1866-iki előleges költségvetés szerint.

Mondjuk, hogy más megtakarítások által az adminisztrációban még a fentebbi 10—20 millió frt deficit is részben kiküszöböltetnék; hogy miután az 1866-ki költségvetés 36½ millió frt tartozás-törlesztést (a bank irá-

nyában) is tartalmaz, és ezen tétel nem ismétlődik évenként, hogy a deficit teljesen kiküszöböltetett — ha mindezt megtörténnék, vajjon ezáltal már meg volna-e oldva a kérdés?

Vajjon az annyira elhanyagolt közoktatás, igazságszolgáltatás, közlekedés, földmivelés, miként javitassanak?

Nagyobb adó által? . . A birodalom népei a mostani terheket sem képesek elviselni; ezeket meghagyva pedig, közvagyonosodásról szó sem lehetne.

Ismeretes dolog, hogy a direct adók behajtása napról-napra nehezebb lesz; hogy 40%-ig terjed a birodalom egy-némely részében az adóhátralék; hogy az indirect adók a fogyasztási képesség hanyatlása miatt évről-évre kevesbednek. A birodalom productív néposztálya el van adósodva; és pedig oly kamatláb terhe alatt a mely a birtok és munka jövedelmével sincs sehogy összhangzásban.

A tényeket eldisputálni nem lehet. Az elszegényedésnek száz száz jelei mutatkoznak nemcsak nálunk, hanem kívül is az örökös tartományokban.

Ki merné tehát mondani, hogy a birodalom bir azon jövedelmi forrásokkal, a melyeket még az 1865. és 1866-ik éveknek államköltségvetése feltételezett?

Bármint változtassék is meg a pénzügyi kezelés: a jelen pénzügyi rendszer és számítás alaptételei meg nem tarthatók. A mi súlyos most, bizony súlyos leend akkor is, ha magyar adóhivatal fogja beszélni a pénzt. Ha ugyanazon terhek maradnak a birodalom népein, a melyek miatt most már a szerzőtökét fogyasztja és pusztul, és mindamelllett még mi sem maradna országos investitiókra, hanem a mit fizetünk, a közösköltségbeli részletünk fizetésére és a belső administratio fedezésére felmegyen: bizony csak ott leszünk a hol ma vagyunk, azon különbséggel, hogy eddig absolut kormányforma szerint, azontul pedig alkotmányos formák alatt fog a közelszegényedés haladni. Egy ily egyezkedés nem nyújtandja azt, a mit innen is, tul is a Lajthán a nép vár. Az illusiónak ugyan frissen vége szakadna.

És vajjon ez uton hol meritené a birodalom azon erőt, a melyre okvetlenül szüksége van, hogy ellentáll-

hasson szükség esetén a kül megtámadásoknak? A népek megelégedése adja az erkölcsi, vagyonosságuk az anyagi erőt. E két tényezőt kell szem előtt tartani.

Evvel legkevesbé sem azt akarom kifejezni, hogy a jelen adórendszert — a melyről később szollandok — 24 óra alatt felforgassuk. Itt csak constatirozni akarom, hogy a budget tételei okvetlenül módosítandók.

Ha végig tekintünk a budget tételein, csak egy tételt találunk, mely a nagy zavarból kiségetheti a birodalmat.

Ez az „államadosság terhe“.

Ha ennek terheit megtartja a birodalom, a regeneráció teljes lehetetlen, a közgazdasági viszonyok javításáról szó sem lehet.

Nem akarok az államadosságról Magyarországnak közjogi állása szerint szólni. Hiszen az ország tudta és akarata ellenére emelkedett torlaszá az államadosság. Tudva van hogy a mintegy 1500 millió frt adóbol a mely 1848 óta itt felszedetett, mi lett Magyarországra fordítva. Ne bántsuk a dolognak ezen oldalát — mert ezen térre állva, az államadosság hazánkra nézve végkép ismeretlen mennyiség maradna.

A 15-ös bizottság azt mondja, hogy az alkotmány visszaszerzése végett ez irányban kész áldozatot hozni.

Nincs mód abban, hogy Magyarország az államadosság egy oly részét elvállalhatná, mely felosztás után esne reá, akár a népesség arányát, akár a mostani adóösszeg arányát vennők alapul.

Elvégre Magyarország áldozatkészsége sem mehet annyira, hogy oly összeggel járuljon jó szántából, szabad akaratából az államadosság terheihez, a melyek alatt összeroskad.

Mondjuk tehát, hogy annyit veszünk át a mit még könnyen elviselünk, a mi mellett megélhet az ország, a többit pedig viseljük az örökös tartományok?

Evvel vége szakadna mindennek?

Hisz végre az örökös tartományok népei is csak ugy szenvednek ezen terhek alatt, a melyeket az absolut kormány mindannyiunk vállára vetett. Ők épugy pusztulnak mint mi. Ők a rájuk eső arányos részt époly kevéssé viselhetik mint mi. Ők époly kevéssé okozói ezen államadosságnak mint mi.

Az államadósság terhe ép úgy gátolja a lajthántuliak vagyonosodását, erősödését mint a mienket.

Közös nyomort árasztott ránk az államadósság.

Az államhitelezők érdekében áll ezen terhen segíteni, máskülömben a kamaton kívül a tőke is elvész. Meglehet hogy még néhány évig a birodalom győzni fogja a kamatfizetést azáltal, hogy papirospénzt nyomtat, hogy a nép, földét az adóhivatal részére mivelendi, — de mi következik azután?

Nem akarom az államhitelezőinek szemrehányás gyanánt odavetni, hogy mint bántak az állammal főképp az utolsó években, és hogy hány perczenttel kínálták hazafiságból pénzeiket, midőn a népnek ezerei vérzettek a harcmezőn. Az emberiség azon fajtája nem érdemel figyelmet; de igenis azok, a kik megtakarított filléreiket öreg napjaikra állampapirokba fektették, és ennek jövedelmeiből élnek. Ezekre csak az vár, még néhány évig nagy kamatot huzni, ezt is csak mindinkább értéktelebbé váló papirospénzben, és a népnek s a birodalomnak tönkre jutásával a tőkét elveszteni, vagy pedig:

miután évekig, mértékfeletti nagy kamatot huztak, ezentul kevesebb kamatot élvezni, — ezt azonban a tőkével együtt biztosítva látni.

Más választás nincs.

Az államadósság kamatjainak reductiójával egyuttal az egész államadóssági ügyet rendezni kell, és pedig:

1. a lotteria kölcsönöknél a sorsjátékot megszüntetni. Az állam a demoralisáló játékot maga ébreszti és éleszti a népeességben, ezzel pedig egyuttal a vágyat: munka nélkül közköltségen meggazdagodni. A játékszenvedély az egész birodalmat börzévé változtatta, a hol a népnek egy része a kis lotto-játékban, egy másik rész a promessekkel, egy harmadik rész a differentia-játékban, egy negyedik rész úgy nevezett „financzoperációkban“ egy más nagy rész szédelgésekben (a könnyen hívők rovására) látja a vagyonszerzés módját. A munka nem való „génie“-nek, a „génie“ mással dolgoztat, másnak verejtékén hizhat; és ha veszély környezi a birodalmat, más hordja oda bőrét. Ennyire vitt a játék. Már a mesterember, a paraszt, a cseléd, a számok ambo terno . . . combinatióival foglalkozik, a helyett, hogy munkájának javításán s a t.

törné eszét. Ep azért mert annyira sülyedt a birodalom, erkölesi és anyyagi tekintetben, meg kell szüntetni a lottojátékot szintugy, mint a nyereménysorsolást a lotteria kölcsönöknél. Az egyes sorsjegy tulajdonosok egyedül csak a r e m é n y t vesztk el, munka nélkül meggazdagodhatni, ezen remény pedig mily kevés egyénnél teljesülhet!

E szerint :

az 1854-diki sorsjegykölcsön (még mintegy 45 millió frt) maradna 4%-os évjradékos papir,

az 1860-diki (még mintegy 195 millió frt) maradna 5%-os papir,

az 1864-diki (m. e. 39 millió frt még) és 1839-diki mely nem kamatoz, 3% kamatokban részesülhetne a díjak helyett, szintugy a Como évjradék-papir.

Ez által díjakban és törlesztésben mintegy 7 millió frt takaríttatnék meg, miáltal a megszüntetendő lottojövedék jövedelme, nagyrészt pótolva volna az állampénztár részére.

2. Az államadósság kamatait 40%-al, azaz 60%-ra reducálván, mintegy 35 millió frt kiméltetnék meg.

3. A papirok törlesztését, illetöleg beváltását, ideiglenesen megszüntetve, lehetővé válnék az állampapirpénznek megsemmisítését lassan eszközölni, a mi a pénzbecsnek visszaállítására vezetne, és az állam papirok árfolyamára csak kedvezöen hatna.

A kamatokban történt megtakarítás, részint a direct, részint az indirect adóknak leszállítására vezetne és így lehetővé válnék, hogy oly iparágak, a melyeknél főleg a nagy államadó a versenyt a külfölddel lehetetlené teszi — méltányos könnyítésekben részesüljön.

4. Szükséges, hogy a mintegy 70 féle államadósság, egyszerűbb kezelés tekintetéből, 2—3 fajtára reducáltassék, más különben maga a control is alig lesz kivihető.

5. A kamatok leszállításával szünjék meg a mostan használt 7% jövedelmi adó.

Ezáltal a papirok legnagyobb részénél a reductió nem 40 hanem 33% lesz, a mi csak addig lesz a hitelezöre nézve érezhető, mig az agió a jelen magasságon marad.

De épen a kamatok reductiója és a töke-törlesztés ideiglenes megszüntetése, teszi lehetővé a háztartás

rendezését, a pénzbees helyreállítását, a belső kiegyezést, a közgazdasági viszonyok javulását; a miknek hasznát az állam-hitelező ép oly mértékben érzeni papírjának árfolyamán, mint a birodalom minden lakósa.

Ha az államadósság ügye ezen változáson átmenne, a népek ismét reményt csatolhatnának a birodalom erősüléséhez. Magyarországra az így reducált államadósságból mintegy 23—25 millió frt. évi teher esnék, a mit el lehetne viselni.

Ez esetben az örökös tartományok népei egyaránt éreznék a kiegyenlítés művének jótékony befolyását.

A módosított államadósság ügyeit öszpontosítva kellene hagyni. Az államadósság administratiója, a Magyarország és az örökös tartományok részéről kiküldendő bizottságok által ellenőriztetnék. Az illető bizottságok jelentéseiket országgyűléseikhez intézik, szintugy közösen megállapított javaslataikat.

Az állampapírpénz ügye, ugyanezen államadósságbeli administratióhoz utasittatik, miután törlesztése feltétlenül szükséges.

Ha még a pénzbees tönkre jutását sem gátolnánk meg, ennek irtózatos következményei volnának a magánhitel ügyekre. Elég volt ebből e század elején.

Magától értetődik, hogy az összeg a melylyel az ország évről évre, meghatározott terminusokban, az államadóssághoz járulna, a vizsgáló bizottság jelentése szerint fogna megállapíttatni és erre évenként törvényt hozatni.

Megjegyzendő, hogy újabb adósság csak birodalmi célokra volna közös rováásra felvehető és pedig csak a két országgyűlés hozzájárulásával. A mi azonkívül, azaz a két törvényhozó test beleegyezése nélkül történék, az el nem ismertetnék, s nem lenne kötelező.

Minden az államadósság administratiója által kibocsájtandó kötelezvény, ugy a magyar pénzügyministerium mint az örökös tartományok pénzügyministeriuma megbizottja által ellenjegyeztetik.

Az államadósságok administratiója, az egész államadósságbeli ügyletekkel, u. m. kamatszelvevények beváltásával, a papírok törlesztésével s a t. foglalkozik. Elén egy felelős minister áll, a ki a két kiküldött bizottságnak számolni tartozik.

Az államadósság administratiójának pénztára, directe a magyar pénzügyministerium és az örökös tartományok pénzügyministeriumától veszi a törvényben foglalt részleteket és pedig a kikötött időben. Magától értetődik, hogy az államadósság administratiójának költségei, szintén a birodalom két részének terhéül esnek.

Ily módon lehetővé tétetnék egy közös pénzügyi ministerium mellőzésével, a budgetben kitett összegeket közvetlenül odautasítani, a hol használat alá jönnek.

Az államadósság kérdésével a pénzrendszer (Münzwesen) is kapcsolatban van. Tudva lévő dolog, hogy az államadósságnak egy része ezüstben kamatoz. Ezen ezüstben kamatozó papírok nagy része a külföldön van elhelyezve, a hová a kamatok is ezüstben kivándorolnak. Az ugynevezett „nemzeti kölcsön“ árfolyama ma $67\frac{1}{2}\%$ papírpénzben, ezután az állampénztár évi $4,65\%$ -os kamatot (levonva már a 7% -os jövedelmi adót) fizet ezüstben; $4,65$ ezüst pedig 130 agió mellett, — a mint ma áll, — egyértékű 6 frt $4\frac{1}{2}$ krral papírpénzben : tehát $67\frac{1}{2}$ frttal papírban, évi 6 frt $4\frac{1}{2}$ kr. jövedelmet vásárolhatni, miáltal az így elhelyezett tőkepénz $8^{\frac{95}{100}}$ azaz közel 9 százalékot jövedelmez. Az állam újabb kölcsönei még kedvezőtlenebb eredményt mutatnak rá nézve, mert ha az 5% ezüstkölcsön (1865-ből $146,938,800$ frt nominal értékben) számos kedvezményei és előnyei dacára 79% -on kél, mondhatni, hogy :

a börze, a pénzvilág már escomptirozta a kamatláb reductióját, és hogy az osztrák állampapírok alant cursusa nem a kamatláb magasságát ábrázolja az általános hitelüzletekre nézve, hanem igenis az állam pénzügyi helyzetét, mely válság nélkül el nem intézhető.

És vajjon ki tagadhatná, hogy az állampapírok árfolyamában már le van számítolva a kamatreductió valószínűsége? Mig az 5% -os osztrák záloglevelek $91\frac{3}{4}\%$ -on addig az 1865-diki ezüstben 5% -ot kamatozó papírok 79 -en kelnek; pedig ezen államkölcsönre kedvezőbb törlesztési terv készült, ezüstben is kamatoz, mig a záloglevél a melynek cursusát ismertettem, csak papírpénzben kamatoz!

Ezen adatok egybehasonlításából is látni, hogy az államhitelezői, az osztrák állampapírok árszabásában, az állam helyzetét igen is számításba vették és a mennyiben képtelennek ismerik az államot a jelen terhe elviselésére, kötelezettségeinek értékét már ahhoz mérték, a mit a birodalom népei képesek lesznek teljesíteni.

Az államnak folytonos pénzsükséglete hozta magával, hogy a birodalomban a tőkepénznek értéke emelkedett, azaz a kamatláb szünet nélkül nagyobbodott. A belföldi tőkepénzes tehát, kedvező pénzhelyezést talált itthon és elvégre nemcsak az államnál, hanem magánvállalatoknál is nagy kamatokra tudott szert tenni. Így tehát nem épen volt utalva az államra.

Ellenben a külföldi tőkepénzes otthon 4—5%-al elégszik meg, midőn tehát 5 frt jövedelemre akart szert tenni, otthon 100 frt tőkét kellett kézből kiadnia. Ausztriához fordulva, 100 frt tőke után 9 frt jövedelem jutott nékie. Vajjon midőn 40%-al reducáltatik a kamat, azaz midőn 9 frt helyett 5 frt 40 kr kamatot kap a hitelező, vesz-e a jó ember? a ki már éveken át 9 frtot huzott és honn csak 5-öt kapna? És midőn azon külföldi tőkepénzes a zilált állapotban lévő Ausztriába küldé pénzét nem okoskodhatott-e így :

„Legrosszabb esetben mi érhet? hogy tán felére leszállítják a kamatokat? akkor is még annyi jövedelem lesz mint itthon járt volna pénzem után, addig pedig mig ez bekövetkezik, huzom a 9%-ot, a mi tiszta profit.“

Ugyan ki hiszi, hogy azon külföldi tőkepénzes, ki Ausztriába vitte 9%-ra pénzét, tette volna ezt azon meggyőződésben, hogy itt állandóan 9%-ot fog a birodalom népessége fizethetni?

Hisz ha a tőkepénzesek azt tudnák, hogy a birodalom a nagy terhet elviselheti, valóban nem mernének 9%-ot kérni az államtól; de ez esetben az állam sem szorult volna 9%-os pénzre.

A külföldre menő államadósságbeli kamat nagysága lehetlenné is teszi, hogy az államadósság status-quo-jának fentartása mellett, az ércpénzrendszerre visszatérjünk. Lássuk e fontos kérdést közelebbről.

Ausztriának külkereskedése, mint mondani szokás a c t i v, azaz nagyobb érték exportáltatik, mint a mennyi behozatik. (Jahrbuch für Industrie und Handel 1866).

A kivitel 1860—1864 (incl.) értéke volt	1.425	mill. frt.
a bevétel	1.197 ¹ / ₂	„ „
	többlet	227 ¹ / ₂ mill. frt.

E szerint a nemzeti vagyon, a külkereskedés hatása alatt 227 millióval szaporodott volna. Igen ám, de Ausztria a külföld adósa, és ugyanezen öt év alatt még mintegy 39 millióval több nemes érczet vitt ki, mint a mennyi behozatott, mert a külföldön származott követelésen felül, még a belföldi nemes ércz productiót is felemészti az államadósság után évenként kimenő kamat. Minő más eredmény mutatkozik más államoknál, a külkereskedés forgalmában. Ehhez számítandó még azon fontos körülmény is, hogy Ausztriának ipar és pénzügyi vállalataiba is számos idegen tőke van beruházva, mely után a jövedelem kimegyen.

Erre azon ellenvetést hallom, hogy szemközt ezen évenként kimenő kamatokkal, megelőzőleg a tőke bejött a birodalomba.

Ez igaz. Azonban mutassa meg nékem valaki, hogy ugyan hol van az importált mozgó tőke? Látni-e abból valamit a birodalomban? Bizony szépen kivándorolt az ismét. Itt arra szolgált hogy a belföldi munkaerőnek foglalkoztatása által a tervezett vállalatokat létesítse; a pénz azonban a néptől ismét az állam pénztáraiba vonult, onnét pedig ki a külföldre.

És vajjon ilyen status quo mellett, mint volna lehetséges az érczpenz-rendszert visszaszerezni és fentartani. Azért fictió is volt azt hinni, hogy az osztrák nemzeti bank a készpénzfizetéseket felvehette volna az esetben, ha a kormány az 1862-diki bankaktának teljesen eleget tett volna. — Azon érczpenzt, a melyet egy ily birodalom forgalma kíván, honnét lehetett volna megzerezni a fent ecsetelt és tényekben ábrázolt körülmények között.

Igen messze vezetne kitüzött czéломtól, ha ezen kérdésnek fejtegetésébe mélyebben bebocsátkoznám. E rövid kitérés csak arra szolgált, hogy indokolja azon állításomat, hogy a pénzrendszer ügye is szoros kapcsolatban van az államadósság ügyével.

Lássuk már most a pénzügyi kérdésnek egy másik oldalát, t. i. az adóügyet.

Ha rendezésről, egyezkedésről szólunk, el kell ismernünk azt, hogy az átmenti időszakban is meg kell adni azon eszközöket a kormánynak, a melyek nélkül semminémű államgépezet nem mozog. Nem lehetvén az adórendszert 24 óra alatt módosítani, azt addig, míg helyébe jobbat czélszerűbbet tehetünk, meg kell hagyni.

Nagy dolog valamely adórendszernek változtatása. Igen meg kell fontolni, hogy mi következményeket von maga után a változtatás. Alapos és hű adatok nélkül a munkához fogni sem lehet.

Addig tehát, míg erre vonatkozó törvények nem alkottnak, meg kell hagyni a mostani rendszert és egyelőre csak a tételek nagyságát lehetne módosítani azon eredményekhez képest, a melyeket az államadósság terheinek leszállítása enged.

A direct adók ügye tisztán országos belügyi kérdés. Nem úgy az indirect adók ügye, ha a közbenső vámvoalat vissza nem állítjuk.

Okoknál fogva, a melyeket egy későbbi fejezetben fogok fejtegetni, a közbenső vámok felállítását lehetőnek igen, de károsnak és hátrányosnak tartom, a mit mindenképen kerülnünk kell, mert minket tönkre tenne.

Ha nem létezik közbenső vám, bizonyos indirect adónemeket itt is oly elvekre kellend fektetnünk mint túl a Lajthán és viszont, ez a szabad közös vámterület feltétlen következménye. A dohányegyedáruságot vagy mindkét részben fen kellene tartani, vagy mindkettőben megszüntetni. Ugyanez áll a fogyasztási adók azon nemeiről a melyek az ipart érintik.

Azt ne képzeljük magunknak, hogy bármi történéjék Magyarországgal, az indirect adókról lemondhatna akár egy magyar akár egy idegen kormány. Direct adók útján nem lehet megszereznie a pénzügyérnek azt a mire szüksége van.

Csak arról lehet szó :

- 1) mely indirect adók tartassanak meg és
- 2) mely elvekre fektetessenek azok?

Ezt meghatározni a törvényhozás feladata, azonban erre vonatkozó javaslatokat tenni egy magyar miniszterium feladata. Csak a kor-

mány rendelkezik az ily munkálatokhoz okvetlenül szükséges erők és adatok felett.

Az indirect adókból a brutto-bevétel az 1866-diki budgetben 235 milló frtra van téve. Ezen indirect adók főbb tételei ezek :

pálinka adó: bruttobevétel	14 mill. frt.	}	kiadás 3 ¹ / ₃ mill. frt
borra és mustra :	6 " "		
sörre	17 " "		
hus és vágó-marha			
után	5 ¹ / ₂ " "		
czukorra	8 ¹ / ₄ " "		
más fogyasztási			
tárgyakra	2 " "		
bérbe adott fogyasztási adóutján	5 " "		
határvám	14 " "		
só	39 " "	" 6 "	
dohány	56 " "	" 31 ¹ / ₇ "	
bélyeg	16 ¹ / ₂ " "	" ¹ / ₃ "	
illetékek	⁴ / ₄ " "	" ¹ / ₃ "	
lotto-játék:	26 " "	" 12 ² / ₃ "	

Hogy ezek között, melyek és mily formában tartandók meg, aziránt okadatolt javaslatot a kormány tegyen, az országgyűlés egyedül csak az elfogadás vagy el nem fogadás kérdésével foglalkozhat.

Ezen ügy elintézése, egy magyar pénzügyi ministerium előterjesztése nélkül, jelenleg nem is lehet a vita tárgya.

Itt azon kérdés merül fel, hogy e tárgyra nézve mihez kellend magát tartania a magyar kormánynak és minek alapján készülhetne az országgyűlés elé terjesztendő törvényjavaslat?

Mindenekelőtt szükség leend enqueteekre, a melyekben az indirect adók által érdekelték kívánságaikat, és a mostani rendszerre vonatkozó ellenvevéseiket nyilváníthatnák. Ez történnék a birodalom mind két részében.

Az így szerzett materiale felhasználásával, az illető pénzügyi ministerium, indokolt javaslatát elkészítheti.

A két javaslat a két pénzügyministerium által meghányatván, a közmegállapítás útján azon törvényjavaslat készülne, mely az indirect adók rendezésére kiküldendő

közös bizottság által megvizsgáltatik és a felelős kormány által a két országgyűlés elé terjesztetik.

Ezen indirect adók ügyében készítendő javaslat csak úgy lesz gyakorlati és méltányos, ha megelőzőleg meg fognak hallgattatni az érdekeltek és csak ily eljárás mellett lesz reménylhető oly adórendszernek megállapítása, a mely a közgazdasági érdekek figyelembe vételével, az állampénztárnak állandó és biztos forrást nyit. Más eljárás mellett csak késleltettetni fog egy új adórendszernek életbeléptetése.

A mennyiben pedig a 15-ös bizottság dolgozata ezt lehetővé teszi, és ezen munkálata a kormány elfogadhatónak nyilvánítja — valóban nagy inconsequentia rejlik abban, hogy nem neveztetett ki azonnal a magyar ministerium; miután a részletek kidolgozása ennek teendője, nem pedig egy országgyűlési bizottságé, mely az administráció részleteivel nem foglalkozik, nem foglalkozhat.

A közgazdasági érdekekre vonatkozó azon része a kegyelmes kir. leiratnak, a mely az indirect adókról és az államhitelről szól — oly általános és tág fogalmakat tartalmaz, hogy azok keretébe mindent befoglalhatni — csak attól függ, hogy mely álláspontot foglal el az értelmező.

Igy, fel van említve az államhitel ügyei közpon-tosításának szükségessége.

De mi tartozik az államhitel (jobban mondva a birodalom hitelügye) körébe? — Ez a kérdés.

Tán a bankügy is oda való? A pénzrendszer kérdése? Mi értendő az alatt a mi az államadósság-ügyével szoros kapcsolatban van?

Ily általános kitételeket elfogadni bajos dolog; mert utólagos magyarázatok ismét csak surlódásokat idézhetnek elő. Mi így érthejük a dolgot, ők meg másképen.

A kir. leiratban az indirect adó általánosan van felemlítve, mint oly tényező, mely az iparra befolyással bír.

Ez nem áll, mert az osztrák háztartás költségvetéseiben oly adónemek is fordulnak elő „indirect adók“ czime alatt, a melyek a kézműiparra és gyár-
iparra nem bírnak befolyással, és azért a közös vámterület által nem érintetnek.

Igy a bélyeg, illetékek (Taxen und Gebühren von Rechtsgeschäften.) Lottojáték, nemes érczek bélyegezése (Punzirung) époly kevésé tartoznak a közös elvekre fektetendő adónemekhez, mint azon fogyasztási adó, a mely a városok és helységek vámsorompóinál, az állam részére szedetik. Maga a pénzügyi tudomány sem ismeri el azon osztályozást, a mely az osztrák budgetben látható, mert a regalékat, illetékeket, az adók egy külön osztályába sorolja.

A kir. leiratban foglalt általános kitétel: „i direct adók“ oda vezetne, hogy a direct adókon kívül minden adó a külkereskedés érdekeinek czéljából közös, vagy inkább egyenlő alapra fektetendő adóvá lenne.

A kézműipart és gyáripart csak ezen az osztrák budgetben foglalt indirect adónemek érdeklik:

szeszadó, czukoradó, seradó, sóregale, dohányegyedáruság, határvám; — a többi nem tartozik ide és csak oly befolyással van, mint az ugynevezett direct adók.

Szintugy kérdés, hogy vajjon az állam által garantizott kamatjövedelem a közlekedési vállalatoknál, a l a m h i t e l ü g y i d o l g n a k t e k i n t e t i k - e v a g y n e m a k i r . l e i r a t s z e r k e s z t ő i á l t a l , é s m i l y é r t e l e m b e n ?

Mint látni, a részleteknél merül fel számos kérdés és mondhatni, hogy egy két általános kitétel még nem elegendő arra, hogy az egész ügy mozgásba jöjjön. Ha ma kineveztetik a magyar miniszterium, még azért nem leszünk rendben azon kérdésre nézve, hogy mi a miénk. Valóban nagyon sok jó akarat, türelem, önmegetadás és mérseklet fog ahhoz kelleni, hogy csak azon előmunkálatok elkészüljenek, a melyek nélkül a pénzügyi adminisztratiót valóságban kézbe sem vehetjük. Mert csak nem lehet czélunk az, hogy az adókat egy magyar miniszterium gyűjtse és küldje fel Bécsbe, hanem az, hogy oly pénzügyi rendszer alkottassék, mely mellett egy részről a közösügyek és saját administrationk költségei kikerüljenek, országos investitiók létesíttethessenek, másrészt pedig az ország vagyonosodása, állami terhek által ne gátoltassék.

És ha elértük is azon pillanatot, a melyben a közmegállapodás után törvény erőre jutott gépezetnek birtokába

jutottunk, azonnal érezni a hatást nem fogjuk; évek kel-
lenek ahhoz, hogy azon veszteségek pótoltsanak, a me-
lyeket a nemzet szenvedett. Csak nagy munkásság és ki-
tartás mellett fog reánk viradni azon nap, a melyet min-
den magyar látni kíván.

A pénzügyekre vonatkozó nézeteim tehát egybe-
foglalva ezek :

1. Kiindulási pont : az államadósság kamatainak le-
szállítása, a törlesztések ideiglenes felfüggesztése.

2. Az ezen alapon készült birodalmi budget mellett
mutatkozó költségvetési többletnek arra fordítása, hogy

a) az állampapírpénz amortisáltassék

b) a direct- és indirect adók jelen tételei ott a hol a
productió gátoltatik leszállitassanak.

3. Az államadósság összpontosított kezelése és egy-
szerűsítése

4. Az adórendszernek revisiója, megkezdve azon
indirect adókkal, a melyek a vámterület közössége által
egyenlő elvi alapot igényelnek.

5. Az osztrák nemzeti bankkal az örökös
tartományok új szerződésre lépnek. Miután szabadalma
a magyar korona tartományait nem illeti, Magyarország
a bankügyet mint hitelügyi institutiót külön rendezi. A
mennyiben az állam a banknak adósa, ezen adósság mint
birodalmi tartozás jön tárgyalás alá. Az osztrák
nemzeti bank, a birodalom pénzügyeivel kapcsolatba többé
nem hozható.

Jól tudom, hogy ezen nézetek kiindulási pontja, az
államadósság leszállítása, sok ellenvetésre talál azok
részéről, kik azt tartják, hogy becsületbeli dolog a
„birodalomra“ nézve tartozásainak eleget tenni, és
hogy ennek elérésére mindent fel kell áldozni.

Ha magános embertől az kívántatik, hogy tartozá-
sainak fizetésére még utolsó ruháját is oda adja, ezt értem ;
ez igenis becsületbeli dolog. Hogy azonban egy birodal-
om tönkre menjen a „becsületnek“ olynemű magya-
rázata által, miszerint a népesség egy absolut kormány
által tett adósságokat fizetni tartozik : azt nem értem, és
a „becsületesség“-nek ily értelmezését nem is fogja
belém senki sem önthetni, legkevesbé pedig azok, kik
a magánadósságok reductiójára feltalálták az Aus-
gleichsverfahren“, a kik a magánost önmaga

okozta hibáiért a „becsületesség“ kötelezettségei alól felmentik, a népeket pedig felelőse tennék mások hibáiért és az absolutismust elősegítő és pártoló tőkepénzeseknek martalékul dobnák oda.

III. A vámügy.

Midőn Magyarország határvámvonala leomlott és ez által gazdasági viszonyai nagyhorderejű változáson mentek át, ezen változás nem volt oly annyira feltűnő, mint leendett, ha akkoriban honunkban csak a vámügy ment volna át változáson. A vámügyi reform külön hatását alig lehet ott kimutatni, a hol ugyanegyidőben a politikai és közgazdasági rendszer teljes átalakulást szenvedett.

Tudva lévő, hogy a nagy átalakulás a közgazdasági téren, elenyésző hatással volt szemközt azon eredménynyel, a melyet a forradalom a nemzetre hozott.

1848 előtt két párt volt az országban a vámügyi kérdés tárgyában.

Az egyik a szabad kereskedés védőiből állott, mely nemcsak a magyar határvámnál könnyítéseket akart kieszközölni a bevitel és kivitel részére, hanem még magának a közbenső vámnak megszüntetését is tartá szem előtt. Ezen párt nyers, főleg mezőgazdasági terményeink részére, a külföldön piacot akart szerezni és egyuttal az örökös tartományok drágább ipartermékeitől azáltal szabadulni, hogy az olcsóbb külföldi iparczikkek behozatalát könnyítse.

E kettős feladat első részét könnyebben lehetett elérnie mint a másodikat, mert nem remélhette, hogy a központi kormány az örökös tartományok iparczikkeinek a magyar piacokról kiszorítására, segédkezet nyujtand nekünk, tekintve az akkori viszonyokat.

Az országban volt második párt azt tartá szem előtt, hogy a belföldön mindenekfelett a gyár- és kézműipart kell emelni; erre nézve pedig a benső vámsorompóknál a védvámrendszert ajánlotta.

Mindkét párt olgy ügyben fáradozott, a mely akkoriban semmi sikert sem ígért.

Az 1849-diki eseményeket követő időszak megoldá a kérdést és pedig oly formán, hogy a kormány a vámügyi két magyar pártprogramm mindegyikéből el vett

valamit, és így egyikrészt sem elégité ki. Mert a közbenső vámvonall mellőzésével a belkereskedést ugyan felszabadítá, de nem elégité ki a szabad kereskedés pártját, mivel a birodalmi vámvonalon követett védvámrendszer mellett, a külföldi iparczikkék hozzánk behozatala nehezítve maradt.

A védvám pártja sem lehetett kielégítve, mert ez az örökös tartományok iparának ellenében, és a magyar ipar érdekében, az ország határain kívánta volna a védvámrendszert; most pedig Magyarországnak épúgy mint az örökös tartományoknak, ugyanazon alap maradt a belipar fejlesztésére. A védvám pártja tehát elveszté azon eszközt, a melylyel reménylé a gyengébb magyar ipart a fejlettebb osztrák ipar ellen megvédhetni.

Sokan vannak nálunk, a kik az akkori védvám párt felett pálczát törtek és törnek.

Pedig ezen párt nem helytelen nézetből indult ki; hibája csak az volt, hogy nem jól választotta meg az eszközöket, és hogy tulment azon határokon, a melyeket épen a vezéreszme szabott.

Vezéreszméje ezen pártnak az volt, hogy nem képezhető haladás, egyensúly a közzgazdasági fejlődésben, és vagyonosodás oly országban, mely csak mezőgazdasággal foglalkozik és nem bír iparral.

És ezen nézetet magam is osztom.

Osztom pedig azért, mert nem mutat a világ jelenleg nemzetet, mely ipar nélkül erőre, állandó befolyásra és vagyonosságra szert tett volna.

Hibázott a védvám-párt abban, hogy egy s más iparágat, melynek fölvirágzásához nálunk a természetes előfeltétel hiányzott, mesterségesen akart fentartani, holott csak a jövővel bíró és nagyhorderejű iparágak lettek volna szem előtt tartandók.

A védvám párt látta, hogy az országnak felső része a természet által iparra van utalva; látta, hogy belipar hiányában mezőgazdaságunk mindig a külföld piaczeitől fog függni és hogy csak a belfogyasztásnak emelése által szerzünk állandó és biztos fogyasztót mezőgazdaságunknak.

És ezen eszmelánczolatot más nemzetek példája, története helyesnek igazolja.

Gyakran hallom mondani, hogy hazánk oly sok természet-kincsessel bir. De ha nem adunk munka által értéket a kincsnek, ha nem tudjuk azt forgalomba hozni, úgy akár van akár nincs természetkincs, a végeredmény ugyanaz.

Állam, melynek közgazdasága teljesen külországon alapszik — úgy tartom nem bir jövővel.

Magyarország legtöbb terményére nézve nem találván fogyasztást honn, külföldön keresi azt. Ott pedig minden világrésznek termelőivel találkozik és megérzi mezőgazdasági terményeinek árában még az Ausztráliában volt időjárás hatását is.

Igy azután mezőgazdaságunk nemcsak az osztrák papirpénz becse, a belföldi termés mennyisége és minősége, nemcsak a vámpolitikának hatása, hanem az egész világ mezőgazdasági termelésének hatása alatt áll.

Igénytelen nézetem szerint a közvagyonosodás csak oly országban haladhat, a hol:

az emberi munkásság a földmivelés és ipar terén lehetőleg egyensúlyban van, és csak azon feleslegek a melyek az özszes produktiónak tulnyomó nagy részét nem képezik, tétetnek függővé a külpiacok esetlegeitől.

Ezen egyensúlyt nálunk nem találjuk, és szintegy hiányzik az minden egyedül mezőgazdasággal foglalkozó országban.

De hiányzik ezen egyensúly Angliában is, mert ott az ipar termékei oly mennyiségben állittatnak elő, hogy ezek fogyasztását Anglia kénytelen a világ minden részére erőltetni, hogy népét foglalkoztathassa és élelmezhesse. Ezen hiányát az egyensulynak okvetlenül megérzendi, ha nem is azonnal, de bizonyára a közel jövőben, mint annak előjelei már az éjszak-amerikai háboru alkalmakor mutatkoztak.

Azon Anglia, mely iparát a védvámrendszer legkeményebb eszközeivel védte és fejté ki, más országoknak, a melyeknek nyakába saját ipar terményeit akará vetni, a feltétlen külkereskedési szabadságot ajánlá elfogadni, a mint productiója az ipar terén saját szükségleteit meghaladta, és a mint ezek fogyasztására coloniái sem vol-

tak már elegendők, a melyekben más nemzeteket a versenytől teljesen kizárt.

Es vajjon mit nyujt most Anglia compensatió gyanánt azon nemzeteknek, a melyeknél ipartermékei részére magának piaczt nyitott? Megengedi, hogy Anglia piaczain az általa szükségelt nyersterményekkel versenyezzenek; hogy más népek még ipartermékekkel is megjelenhessenek, miután a nagy fontosságú iparágakban tulszárnyalja őket, kisebb fontosságú tárgyakkal pedig mit sem gondol, mert azok mitsem nyomnak a latban. E mellett pedig megveszi a nagy beviteli finánczvámot a fogyasztási adó alá tartozó czikkeken.

Ebből áll Angliának vámpolitikája. Ezen vámpolitika pedig veszti alapját, a mint az ipar más országokban is fejlődik és az angol iparképességet más nemzetek is elérik.

Anglia egész külpolitikája, vámpolitikájával van kapcsolatban és főczélja és fáradozása piaczok szerzése — ha másképp nem megyen, fegyveres erővel is. —

A munka felosztásának elméletét a világrész népeire alkalmazni annyit tesz, mint az egyik nemzetnek mivelődést, vagyonosságot, hatalmat, a másiknak pedig szegénységet, alárendeltséget nyujtani.

Vajjon ki hiszi, hogy azon Magyarországnak, mely oly gazdasági politikát adoptálna, miszerint csak földmiveléssel, mezőgazdasággal foglalkozzunk, és ezek termékeivel szerezzük meg magunknak szükségleteinket iparczikkekben a külföldről, hogy az ily Magyarország jelen alárendelt közzgazdasági állapotából ki fogna bontakozni? Ki meri földbirtokos osztályunknak azon reményt nyujtani, hogy terményeinek ára nem lesz nagy ingadozásoknak még akkor is alá vetve és még akkor is csak bizonytalan keletnek fog elé nézni, ha az ezüstagió nagy ingadozásai megszünendnek és termelésünk állandóbb leend mint most?

Országot, mely egyedül csak mezőgazdasággal foglalkozik, még a feltétlen szabad kereskedés elméletével sem lehetett eddig emelni. Mutasson bárki egy országot, mely ezen állitást meghazudtolná.

A feltétlen szabad kereskedés valósításához saját hasznával csak oly nemzet tudott eddig közeledni, a melynek iparja előrehaladt.

Azért is nem osztom azok nézetét, a kik eltekintve valamely ország viszonyaitól, egy vagy más vámpolitikai rendszert a maga elméleti általánosságában alkalmazni óhajtanak. Józanul csak oly eszközöket használhat a vámpolitika, a melyek az illető ország állapotának megfelelnek, és csak saját népeinek valódi érdeke által vezéreltesse magát. A népek érdekét a sympathiának vagy antipathiának, a melylyel egy vagy más kormány iránt viseltetünk, feláldozni nem lehet.

Megvallom, hogy elsőbbséget adok azon egoismusnak, a mely mást nem ismer mint a rábizott nemzetnek érdekét, minden szép elmélet felett, a mely alatt a nemzetek jövője kockára tétetik.

Ausztria a védvámrendszernek hódolt, és csak az utolsó években, de ekkor annál erősb léptekkel indult a szabad kereskedés felé; inkább külpolitikai okoknál fogva, mint saját közgazdasági viszonyainak mérlegezésével.

Ausztria jelenleg újabb vámszerződéseiben a szabad kereskedésnek hódoló országok beviteli vámtételeihez nemcsak közeledett, hanem egyes iparágakra nézve azokon már tulment, és több iparczikkre nagyobb beviteli vámot szab az előrehaladtabb Német vámegegyesület, Franciaország, Belgium, mint Ausztria; és így nem mondhatjuk, hogy Ausztria még most is azon védvámrendszernek volna követője, a melyet hazánk néhány nemzetgazdász közgazdasági fejlődésünk akadályául tart.

Hogy Ausztriának kormánya, az újabb vámszerződésekben, legkevesebbé sem vezéreltette magát az örökös tartományok gyáriparának kívánságai sőt szükségletei szerint — azt most már senkisem fogja tagadni.

De vajjon azon vámpolitika, a mely az örökös tartományokban nehezíti a gyáripár fejlődését, fog-e nálunk gyáripárt teremthetni?

Erre feltétlen nem-mel felelhetünk, ha meggondoljuk, hogy a gyáripár fejlesztésére nálunk még kedvezőtlenebbek a viszonyok. Nálunk ritkább a népesség, és így magasb a munkabér; hiányzik a gyakorlott munkás; hiányzik a munkások kiképzéséhez feltétlenül szükséges iskola; hiányzik a tőkepénz; hiányzik a vállalkozó.

Ne higye senki, hogy a gyáripárt a munkaerőnek kiképzése nélkül előteremteni lehetne.

Ezen természetes akadályokon kívül még a nagy és okszerűtlen adózás is terheli az ausztriai birodalom iparosait. Ha egybehasonlítjuk, mily terheket visel egy vagy más gyár Csehországban, és milyen adót visel ugyanoly gyár például a német vámegegyesületben: azonnal kitűnik a versenyzés nehézsége. Míg például egy osztrák posztógyár, mely négyezer vég posztót gyárt 1200 frtot fizet csak direct adóban, addig egy görilitzi posztógyár mely 12,000 véget előállít, 270 frtot fizet! Így van ez más iparágban is, a melyek pedig még sokkal kedvezőtlenebb viszonyok között vannak mint a posztógyártás. És ezen posztógyártást az osztrák 4%-el védi, míg a franczia és belga saját posztóiparát 10% beviteli vámmal védi. — Valóban nincs okuk az osztrák vámpolitika ellen zúgolódní azoknak, a kik a szabad külkereskedés mellett agitálnak. Kautz „vámpolitiká”-jában azon megjegyzést teszi, hogy ha mindennek daczára a szabad kereskedés fényoldalai nem mutatkoznak, ezt számos más ellensúlyozó gazdálkodási hiányoknak kell tulajdonítani.

Ha az ember látja, mily eredményt mutat fel kevésbé előrehaladtabb országokban a „szabad kereskedés” elmélete és minő más eredményre jutottak a másik szélsőség által, a szoros „védvámrendszer” által, Anglia és az éjszak-amerikai államok — gondolkodóvá lesz az ember, hogy vajjon valóban oly okszerű dolog-e a teljes szabadkereskedés mint azt állítják.

Maga Éjszak-Amerika, a védvámrendszer hatása alatt mily gyorsan pótolja most az utóbbi nagy forradalom veszteségét!

Vajjon lehet-e csodálkozni, ha ily körülmények között Carey tana Amerikában tulsulyra vergődik? Az eredmények mellette szóllanak.

Henry Clay és a nagy hirü D. Webster 1824-ben mily szenvedélylyel küzdöttek egymás ellen, és a védvámrendszer a több izben történt változások daczára a Morrill-féle tariffában ismét érvényesítettett.

Ez előrebocsátott észrevételek által legkevésbé sem szándékom azt ajánlani, hogy oly iparág, a melynek fejlődéséhez nálunk a természetes előfeltétek hiányoznak, itt mesterséges uton védessék. De igen is figyelmessé akarok tenni arra, hogy igen meg kell fontolni,

hogy mily veszélynek van kitéve azon kevés életrevaló iparág, mely nálunk fejlődni kezd, oly vámpolitika által, mely nyers anyagainknak egyedül csak a külföldön vél piacot teremthetni, és ezt tekinti föladatul, nem pedig a belfogyasztás emelését.

Magyarországnak felső megyéi a természet által az iparra vannak utalva. Ki merné magára vállalni a felelőséget azon vámpolitikaért, mely által vasiparunk tönkre tétetnék?

Igénytelen nézetem szerint Ausztria a szabad kereskedés ösvényén annyira haladt, hogy a még két évtized előtt uralkodott nézetek teljesen eltűntek és legkevésbé sincs okunk mondani, hogy termelőink rovására az örökös tartományok vagy éppen honunk iparának kedveskedtek volna védvámi tarifákkal.

Midőn pedig Ausztria ez uton megindult, vissza fordulnia már nem lehet. Azért az egységes vámterület termelőinknek a kivitelre nézve nem okozhat aggodalmat, de másrésről a közbenső vámvonal megszüntével a sokkal fontosabb belkereskedés felszabadult, és egyuttal a külföldi iparcikkek behozatala nem talál lényeges nehézségre a mostani vámrendszerben.

Lássuk már most mily eredményre vezetne a közbenső vámvonal felállításása.

Először is az örökös tartományok határszéleink $\frac{3}{4}$ ét nyernék vámsorompoik felállítására, a melyen terményeink oda kivitelét adó alá ejthetnék, holott „terményeink egy nagy részét éppen az örökös tartományok mint állandó és biztos vevők fogyasztják.“

Ha mi ezért viszonzásul gyáriparjukat vámmal sújtanók, elvégre is magunknak kellene ezt megfizetni. El lévén Magyarország zárva a tengertől, az osztrák kormány a külföldi gyártmányokra a kettős vámvonalnál magas vámot vethetne, másrésről pedig tengeri uton szerezhethné meg Déloroszországból a mezőgazdasági terményeket.

És elvégre ki hiszi, hogy a birodalom uralkodója egy oly magyar vámpolitikát juttathatna érvényre, a mely a külföldnek előnyöket nyujtana nálunk az örökös tartományok felett.

A magyar vámpolitika már csak úgy lehetne teljesen független Magyarország határain, ha a birodalom felbomlana és Magyarország önálló lenne, mert ekkor az ország határain ismét a politikai helyzetnél fogva emelkednék vámvonal. Szabad kereskedési vámpolitika pedig nem kívánhatja a közbenső vámok visszahelyezését, nem kívánhatja a szabad belkereskedés megszüntetését, hanem csak azt, hogy a birodalmi határokon szabad vámpolitikát kövessen Ausztria.

E tekintetben pedig nincs ok panaszra.

Azért is a birodalom határain belől, a szabad belkereskedés okvetlenül fentartandó. Megszüntetése nem hozna reánk nézve előnyt és csak újabb bonyodalmakat szülne.

Hogy azonban a feltétlen szabad külkereskedés, a melyet oly annyira sürget több nemzetgazdaszunk és a melyet Ausztria jelenleg követ, oly előnyöket hoz-e Magyarországnak, mint azt sokan híresztelik: — az nagy kérdés, és megvallom nem táplálok a fent részletezett okoknál fogva e tekintetben vérmes reményeket.

Az utolsó 3 év a kereskedelemben különösen meglepő példákat szolgáltatott két világrészben.

Azon kérdésnek megoldását illetőleg, mint lehetne a birodalmon belül lévő szabad kereskedést a magyar közjoggal egyesíteni: azon javaslat tétetett, hogy a birodalom két része vámszerződést kössön meghatározott évekre. Egy ily vámszerződés nem fog vezetni más eredményre, mint hogy Magyarország közjogának pro forma elég lesz téve, a vámügy tényleg közös ügyé lett a belkereskedésnek szabaddá tétele által. Ekkor már csak arról lehet szó, hogy mint lehet a befolyást ezen vámügyre nézve fentartani, és mily alakba kellene önteni a külkereskedés ügyeinek kezelését.

A kir. leiratban a vámügyre vonatkozólag az mondatik, hogy a külkereskedés közossége, a kiindulási pont a vámügynek szabályozására nézve, míg a 15-ös bizottság a szabad belkereskedést kívánatos dolognak és elérendő czélnak tekinti, a melyet egy közjogi egyezmény útján akar elérni. A 15-ös bizottság ezen javaslata a vámügyek elintézésének módját nyílt kérdésnek tekinti.

Ugy tartom, hogy úgy a népek érdeke, mint az alkotmányosság elve azt hozná magával, hogy a vámszerződések külhatalmakkal, előlegesen a törvényhozó tes-

tület elé terjesztessenek, és ne történjék az, hogy ezek mellőzésével köttessenek ily fontos, és számos évekre kötelező szerződések.

Ezen szerződési javaslatok a birodalmi kereskedelmi miniszterium által készítve, terjesztessenek jóváhagyás végett a törvényhozó testületek elé, és pedig nálunk a magyar miniszterium közvetítésével.

A birodalmi kereskedelmi miniszterium mellé, egy birodalmi kereskedelmi tanács állitassék, a melynek tagjait három-három évre a két országgyűlés választja meg a maga köréből, és a melynek egyuttal tagja a magyar és az osztrák országos kereskedelmi miniszter.

A magyar kereskedelmi miniszterium bizonyára fogna gondoskodni arról, hogy kereskedelmi kamarák, véleményező hatáskörrel, létesitessenek a törvényhozás útján Magyarországnban.

A birodalmi határvám jövedelme mindenekelőtt a birodalmi kereskedelmi miniszterium (a mely alá a consulatesok is tartozzanak) költségeinek fedezésére forditassék, a többlet a külügyi és hitelügyi miniszterium pénztárába folya.

A vámügyi bevétel körülbelöl (1867-re) ft. 11,000,000.

A birodalmi kereskedelem és a külügyi miniszteriumok költsége mintegy 5 millióra rugna, és így még 6 millió frt fenmaradna mely a birodalmi hitelügyi pénztárhoz utaltatnék.

A birodalmi miniszteriumok számadásait a birodalmi számvivőség ellenörzené, mely az egyes birodalmi miniszteriumok költségvetéseiből a birodalmi-budget-et szerkeszti, és a két országgyűlés által kiküldendő bizottság elé terjeszti vizsgálat végett, mely bizottság a birodalmi törvényjavaslatot szerkeszti és közös megállapodás útján a birodalmi ministerium meghallgatása mellett, a két országgyűlés elé adja jóváhagyás végett.

A mennyiben az egyik vagy másik országgyűlés módositásokat kíván tétetni jövőben, erre vonatkozó határozatait a következő évben kiküldendő bizottságának utasítás gyanánt adja.

Ezen combinatió által nem volna szükség birodalmi pénzügyi miniszteriumra, mert minden birodalmi miniszter saját pénztárral és számvevőséggel bir, és pénztárába a két pénzügyi miniszter (a Lajthántuli és a magyar) ál-

tal küldetnék pénzsükséglete, a birodalmi pénzügyi-törvény határozatai szerint.

A külügyi miniszteriumba olvasztatnék a birodalmi rendőri ügy, a mely csak a külföldre terjedne ki, minthogy a belföldi rendőri ügyek, a két belügyi miniszterium hatásköréhez tartoznának. Ezáltal a külügyi miniszterium költsége mintegy egy millióval emelkednék.

A központi birodalmi miniszterium állana tehát: 1) a külügyi, 2) a hitelügyi, 3) a kereskedelmi, 4) a hadügyi és tengerészeti miniszteriumokból, ezekhez pedig jönne a főszámvivőség. A miniszteriumok mindegyike külön számvivőséggel és pénztárral volna ellátva.

A birodalmi kereskedelemi miniszterium közvetítésével volnának elintézendők: a posta-ügy és távirdai ügyek összhangzatos rendezése a birodalom két részében.

Midőn e nagyfontosságú kérdéshez hozzászólni magam elhatároztam, nem vezérelt más, mint azon megbocsátható vágy szintén némi csekély anyagot szolgáltatni azoknak, kik e válságos perczen a nagy feladat megoldásának terhét viselik.

Elmult annak ideje, midőn még elpalástolás által önmagunkat és másokat azon reménnyel eltarthatnók, hogy a birodalom ügyeinek rendezése könnyűséggel elérhető, és hogy a jogfolytonosság elismerése és életbe léptetése által a nehézségek már elhárítva volnának.

Meglehet, hogy más viszonyok között a bajok felfedezése nem jó politika. Most azonban már a közönséges belszerek elégtelenek, hatásuktól mitsem lehet várni, és valjuk meg őszintén, hogy már a beteg és gyógyithatlan testrészt amputatiójától sem mindenki várja a birodalom életének megtartását.

Az enyészet férge úgy a birodalmon mint hazánknak jövőjén rágódik.

És midőn a bajnak orvoslására vonatkozó véleményyt nyilvánítanak a honnak fiai, a segítség módjára és eszközeire nézve eltérők lehetnek ugyan nézeteik de mindannyit csak egy kívánság vezérelhet, ez pedig:

a nemzetet a környező veszély ellen megvédve, valahára a természetes haladás ösvényére juttatni.

BAJA VÁROS SZEREPE
MAGYARORSZÁG KERESKEDÉSÉBEN
ÉS LEHETŐ ÖSSZEKAPCSOLÁSA
AZ ALFÖLDI VASUTTAL.

Irta
SZATHMÁRI KÁROLY.
Diszkiadás, finom velinen, nagy 8 rétből fűzve, ára 50 kr.

MAGYARORSZÁG
ANYAGI ÉRDEKEI.

Nemzetgazdasági folyóirat.
Első évfolyam öt fűzetben.

Szerkeszti és kiadja
SZATHMÁRI KÁROLY.

Ára az öt fűzetnek 8-rétű csinos borítókkal 4 frt.

Második évfolyam 4-rét alakban

négy vasuti rajzzal és Lónyay Menyhért — Marasztóni által készített — hű arczképével, fűzetlenül tartalomjegyzékkel ellátva
6 frt. csinos borítóba kötve 6 frt 50 kr.

Harmadik évfolyamra előfizetés

1867 félévre 5 frt.

1867 egész évre . . 10 „

Megjelenik minden héten, negyedréte alakban, rajzokkal és a nemzetgazdaság terén kitünő férfiak arczképével.

A

MAGYARORSZÁG ANYAGI ÉRDEKEI

szerkesztőségénél Pest szénalér 5. sz.

m e g r e n d e l h e t ő k :

Az

országos magyar gazdasági egyesület közgazdasági szakosztályá-
ból kiküldött bizottmány munkálata

AZ OLCSÓ VASUTA KRÓL

Magyarország színezett vasuti térképével.

Kiadja

SZATHMÁRI KÁROLY.

Díszkiadás, nagy 8-rét, velintérkép, ára 1 fnt 20 kr. kereskedésben nem
kapható.

A TERVEZETT

ZIMONY FIUMEI VASUT

ÉS

MAGYARORSZÁG ÉRDEKEI.

A magyar tudom. Akadémiában felolvasott értekezés.

Irta

SZATHMÁRI KÁROLY.

Nagy 8-rét csinos borítékba fűzve, ára 30 kr.

AZ

ALFÖLD ÉS FIUME

nemzetgazdasági

különösen közlekedési szempontból tanulmányozva

SZATHMÁRI KÁROLY által.

Második kiadás, nagy 8-rét csinos borítékban 1 fnt 50 kr.

